

A jogvédett művek közös jogkezelésének, digitalizálásának és legális szolgáltatásának aktuális kérdései

DANCS Szabolcs

Előszó

A könyvtári szakma évek óta sürgeti, hogy megoldás szülessen a szerzői jogi oltalom alatt álló tartalmak, mindenekelőtt a kereskedelmi forgalomban nem kapható művek tömeges digitalizálhatóságára és legális könyvtári szolgáltatására. A hivatkozott modell általában a francia¹, illetve a norvég gyakorlat² volt. A Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatalának (SZTNH) munkatársai a 2014/26/EU irányelv átültetéséről szóló koncepció* kidolgozásával proaktív módon teszik le voksukat egy harmadik megoldási javaslat mellett. A 2015 nyarán kidolgozott és nyilvánosan hozzáférhetővé tett dokumentum célja, hogy a közös jogkezelésről szóló irányelv átültetésével kapcsolatos tartalmi kérdéseket és az ezekre vonatkozó átültetési javaslatokat bemutassák és véleményeztessék az érintettekkel. Felvetéseink előtt az SZTNH hozzájárulásával felidézük a koncepció vonatkozó fe-

jezetének szövegét a kereskedelmi forgalomban nem kapható művek közös jogkezeléséről.

A kereskedelmi forgalomban nem kapható („out of commerce”) művek speciális közös jogkezelése

„Európai uniós, és a Jedlik-tervben is megjelenő törekvés a kereskedelmi forgalomban már nem kapható (tulajdonképpen az adott könyvet megvásárolni szándékozók számára „elfogyott”) irodalmi művek tömeges felhasználásának engedélyezésének lehetővé tétele, így indokolt az új közös jogkezelési szabályok bevezetése mellett ennek a kérdésnek a rendezése is. A még védelem alatt álló, de a kereskedelmi forgalomból kikerült művek kora jellemzően akár 120–140 év is lehet, így egy XIX. század végi folyóirataikk többszörözése és nyilvánosság számára lehívásra hozzáférhetővé tétele is engedélyköteles lehet. Az árva művek szabályozása részben kínál csak megoldást (szabad felhasználást) a kedvezményezett intézmények

* Részletes koncepció a szerzői és szomszédos jogokra vonatkozó közös jogkezelésről és a zeneművek belső piacon történő online felhasználásának több területre kiterjedő hatályú engedélyezéséről szóló 2014/26/EU irányelv átültetéséhez megalkotandó magyar jogi szabályozás főbb tartalmi kérdéseivel kapcsolatban. Bp., SZTNH, 2015. 39 p. (http://www.sztnh.gov.hu/sites/default/files/20150710_kjk_ire_reszletes_atultetesi_koncepcio_konzultaciora_0.pdf)

számára. Az eddigi tapasztalatok alapján a kedvezményezett intézményeknél nincs meg a személyi feltétel a jogosultkutatásra, az egyes tömeges digitalizálási projekteknél pedig nincs lehetőség tételenként mérlegelni a szerzői jogi védelem létét. Ugyanígy valószínűsíthető, hogy az érdekeltek nem tudnak piaci alapon megoldást találni a probléma megoldására. Az is megjegyzendő, hogy e művek esetében a kiadók is nyitottabban állnak a közös jogkezelés útján történő engedélyezéshez, amit a több tagállamban már bevezetett megoldás is igazol.

A kereskedelmi forgalomban nem kapható művek felhasználására az *Európai Unióban jelenleg alapvetően két modell létezik: a francia³ és a német*. A francia modell a XX. századi (1901. január 1. és 2000. december 31. között), még védelem alatt álló könyvek egy meghatározott körére vonatkozó adatok összegyűjtését, nyilvántartásba vételét és a rájuk vonatkozó elektronikus felhasználás engedélyezési jogok közös jogkezelésben történő gyakorlását írja elő, ami alól a szerző és a kiadó is kivonhatja a művet, de az utóbbit hasznosítási kötelezettség is terheli. Itt elsősorban a Francia Nemzeti Könyvtárnak (BnF) van jelentős szerepe, aki a hozzá nem férhető könyvek katalógizálására online, ingyenesen hozzáférhető nyilvános adatbázist (ReLIRE) tart fenn. Amennyiben a jogosultak nem tiltakoznak a listára kerülés ellen, hat hónap elteltével egy közös jogkezelő szervezet engedélyével bárki felhasználhatja a műveket.

Figyelemmel a jogrendszerek hasonlóságára, e koncepció részletesebben a *német modellel foglalkozik, amely mintául szolgálhat a hazai szabályozás számára*. A német feltételrendszer a következőket tartalmazza:

- a) olyan kereskedelmi forgalomban nem kapható művekről van szó, amelyeket *1966. január 1-jét megelőzően* hoztak nyilvánosságra könyvekben, szakfolyóiratokban, újságokban, magazinokban vagy más szöveges kiadványban; és
- b) a művek nyilvánosan hozzáférhető könyvtárak, oktatási intézmények, múzeumok, archívumok, és a film- és hangrögzítés megőrzésében tevékenykedő intézmények gyűjteményében találhatóak (azaz lényegében az árva művek egyes megengedett felhasználási módjairól szóló 2012/28/EU irányelv szerinti kedvezményezett intézményi kör); és
- c) a többszörözés és nyilvánosság számára történő hozzáférhetővé tétel *jövedelemszerzési célokat nem szolgál*; továbbá
- d) a művek a közös jogkezelő kérelmére a kereskedelmi forgalomból kivont művek nyilvántartásába felvételre kerültek; és
- e) a jogosultak a nyilvántartásba vételről szóló tájékoztatást követő *6 héten belül nem tiltakoztak* az adott művön fennálló jogok közös jogkezelés keretében történő gyakorlása ellen.

A német Sztj. lehetővé teszi, hogy a jogosultak ezen feltételek teljesülése esetén is *bármikor tiltakozzanak* az ilyen közös jogkezelés ellen.

A kereskedelmi forgalomban nem kapható művek nyil-

vántartását a Német Szabadalmi Hivatal vezeti, és a felvételi kérelem esetén a kérelmező eljárásának jogalapját, illetve a bejelentett adatok valóságtartalmát nem vizsgálják. A nyilvántartás a hivatal weboldalán bárki számára hozzáférhető.

A magyar megoldás a német mintára épülhetne, figyelembe véve a magyar jogi környezet sajátosságait. A Részletes Koncepció a kereskedelmi forgalomban nem kapható művek felhasználására egy, az *Sztj.-ben szabályozott önálló közös jogkezelési eset bevezetésére tesz javaslatot* az 1999. augusztus 31-én, vagy korábban nyilvánosságra hozott irodalmi művek (könyvek, folyóiratok és a bennük foglalt egyes cikkek, valamint más irodalmi alkotások) és ezek illusztrációi esetében. Ennek lényege, hogy az Sztj. az ilyen irodalmi és vizuális művek szerzői részére előírja a többszörözés és az on-demand jogok közös jogkezelés körében történő engedélyezését egy dedikált felhasználói kör, a kedvezményezett oktatási, illetve kulturális intézmények [ld. Sztj. 38. § (5) bek.] számára. Ez a megoldás megfelelne különösen az irodalmi és a művészeti művek védelméről szóló Berni Egyezménynek és az információs társadalomban a szerzői és szomszédos jogok egyes vonatkozásainak összehangolásáról szóló 2001/29/EK irányelvnek (továbbiakban: INFOSOC Irányelv) is, hiszen a kilépést engedő közös jogkezelés nem sérti a kizárólagos engedélyezési jogot. A szabályozás a következő három alapvetésre épülne:

a) A felek 1999. szeptember 1-je előtt főszabály szerint nem köthettek határozatlan idejű felhasználási szerződést:

- A kiadói (felhasználási) szerződésekre 1875–1970 között a Kereskedelmi Törvénykönyvről szóló 1875. évi XXXVII. törvény cikk rendelkezései voltak irányadók azzal, hogy e szabályokat 1951-től kezdődően miniszteri rendelet egészítette ki,⁴ amely a kiadói szerződés leghosszabb időtartamát négy évben határozta meg.
- A szerzői jogról szóló 1969. évi III. törvény mellett továbbra is rendeleti szinten szabályozták a kiadói szerződések feltételeit, amelyek főszabály szerinti leghosszabb időtartama 1996-ig négy évben, majd 1999. augusztus 31-ig nyolc évben⁵ volt meghatározva.

b) A kedvezményezett intézményi kör nagy valószínűséggel nem rendelkezik sem személyi, sem anyagi kapacitással, hogy francia mintára listát készítsen a kereskedelmi forgalomban nem kapható művekről, vagy akár, hogy egyedileg keresse meg az egyes szerzőket felhasználási engedély beszerzése céljából.

c) A kiadók nem rendelkeznek közös adatbázissal, és nem is mutatnak érdemi együttműködési készséget a tekintetben, hogy a kereskedelmi forgalomban kapható (*in commerce*) könyvekről adatbázist tartsanak fenn.

A fenti alapvetésre figyelemmel a Részletes Koncepció szerinti javaslat a jogosítás megkönnyítése érdekében egy megdönthető védelem felállítására lenne az Sztj.-ben a tekintetben, hogy nincs kereskedelmi forgalomban az a

mű, amelyet 1999. augusztus 31-én, vagy korábban adtak ki (hoztak nyilvánosságra). Ha mégis kereskedelmi forgalomban van a mű (pl. egy újabb kiadás miatt), akkor a *mű szerzője, vagy az érvényes kiadói szerződéssel rendelkező kiadó a vélelem megdöntésével tiltakozhat a felhasználás engedélyezése ellen.*

A fenti javaslat figyelembe veszi az információs társadalom igényeit, megfelel a nemzetközi szerzői jogi rendelkezéseknek (*opt-out* lehetőség a jogosult részére), az érintettek számára a legkisebb anyagi ráfordítást jelent (adatbázisok fenntartása, stb.), a régi könyvek digitalizálása a kiadók érdekeit a legkisebb mértékben sérti, és biztosítja a tiltakozás lehetőségét is, amely a szerzőktől és a kiadóktól egy fejlett jogtudatosságot követel meg.

Annak érdekében, hogy *az esetlegesen már fennálló felhasználói szerződések alapján megszerzett jogok ne sérüljenek, az Sztj. vagy a közös jogkezelésre vonatkozó külön törvény lehetővé teheti a fent említett két vagyoni jog (többszörözés, online hozzáférhetővé tétel) tekintetében kizárólagos felhasználási joggal rendelkező személyi kör számára is kilépés lehetőségét a közös jogkezelésből.*

A tiltakozás kapcsán a fenti V. pont alatt felvázolt három alternatíva közül jelen esetben a művenkénti kilépés állna leginkább összhangban a javasolt szabályozási modell azon elemével, amely szerint az engedélyezés feltétele lenne minden egyes felhasználni kívánt mű esetén az előzetes felvétel az SZTNH által vezetett nyilvántartásba. A szerzők tekintetében ettől függetlenül megőrzendő a teljes életműre vonatkozó előzetes tiltakozás lehetősége is. Az IRE 5. cikkének (4) bekezdése szerint a jogosultak legfeljebb 6 hónapos felmondási idő mellett mondhatják fel a közös jogkezelésre adott megbízást, vagy tiltakozhatnak a közös jogkezelés ellen, és a KJK döntéséhez köti, hogy az csak a pénzügyi év végén lépjen hatályba. (Jelen esetben az év közbeni kilépés nem befolyásolná a díjszabásban meghatározott jogdíjak mértékét sem, ha az nem blanketta típusú engedély, hanem adott mű tényleges felhasználásához kötődik.)

A javasolt magyar „*out of commerce*” szabályozás *lényeges elemeit* tehát az alábbiak szerint foglalhatjuk össze:

- a) Az 1999. augusztus 31. előtt kiadott irodalmi művek (és azok illusztrációi) online hozzáférhetővé tételét és az ehhez szükséges többszörözést törvényben előírt közös jogkezelés keretében, kiterjesztett hatállyal közös jogkezelő szervezet(ek) engedélyezné(k), mivel vélelmezhető, hogy abból az időszakból nem áll fenn érvényes felhasználási szerződés, ezért e művek kereskedelmi forgalomban nem kaphatók.
- b) A kedvezményezett intézmény az általa felhasználni kívánt, 1999. augusztus 31. előtt kiadott és gyűjteménye részét képező mű adatait jelentheti be az e körben a közös jogkezelési tevékenységet ellátó közös jogkezelő szervezet felé.
- c) A közös jogkezelő szervezet az adott műre vonatkozó adatokat nyilvántartásba vétel céljából köteles lenne bejelenteni az SZTNH-nak (a megadott adatok helyességét, illetve valóságát az SZTNH nem vizsgálná).

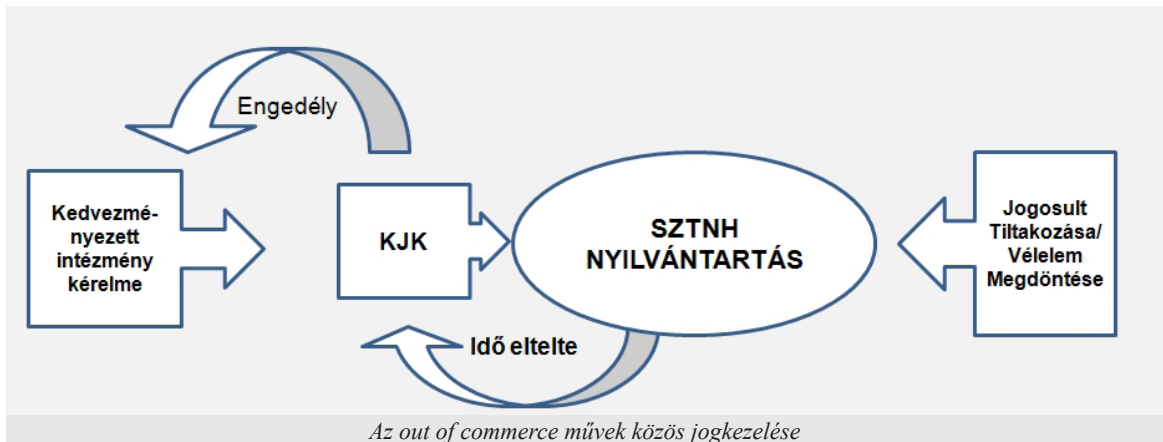
d) Az SZTNH az általa vezetett nyilvánosan hozzáférhető online adatbázisban közzétenné az adott műre vonatkozó adatokat, és mielőtt a közös jogkezelő szervezet engedélyezhetné a kedvezményezett intézmény részére a felhasználást, meghatározott időnek el kellene telnie. Ez alatt az idő alatt a szerzőnek, illetve bizonyos esetben a kiadónak az alábbi lehetőségei lennének:

- i. a szerző vagy az érintett két vagyoni jog (többszörözés, online hozzáférhetővé tétel) tekintetében kizárólagos felhasználási joggal rendelkező kiadó tiltakozhat az adott mű tekintetében a felhasználás közös jogkezelés keretében történő engedélyezése ellen, függetlenül attól, hogy a mű kereskedelmi forgalomban van-e; vagy
- ii. ha az adott mű a fentiek szerinti bejelentés időpontjában kereskedelmi forgalomban volt, a szerző és a mű terjesztésére jogosult kiadó egyaránt kezdeményezhetné az adott mű tekintetében az arra vonatkozó törvényi vélelem megdöntését, hogy a mű a kereskedelmi forgalomból kikerült.

A fenti két eset bármelyikében az adott mű felhasználásának engedélyezésére közös jogkezelés körében eleve nem kerülhet sor. A tiltakozást, illetve a vélelem megdöntésére vonatkozó nyilatkozatot az erre jogosultak a közös jogkezelő szervezethez jelentenék be, amely a tiltakozás vagy a vélelem megdöntésének tényét továbbítaná az SZTNH felé a kereskedelmi forgalomban nem kapható művekről vezetett nyilvántartásban rögzített adatok frissítése céljából.

e) Ha a d) pont szerinti közzétételt követően a meghatározott határidőn belül az erre jogosult nem tiltakozik a felhasználás közös jogkezelés keretében történő engedélyezése ellen, és az adott műre vonatkozó vélelmet nem döntenek meg, a közös jogkezelő szervezet az általa elfogadott díjszabás szerint engedélyezheti a jövedelem-szerzési célt közvetve sem szolgáló felhasználást annak a kedvezményezett intézménynek, amelynek gyűjteményében a felhasználni kívánt mű megtalálható.

f) A felhasználás megkezdését követően is a szerző, illetve az érintett két vagyoni jog (többszörözés, online hozzáférhetővé tétel) tekintetében kizárólagos felhasználási joggal rendelkező személyi kör bármikor tiltakozhatna a közös jogkezelés körében történő engedélyezés ellen, továbbá a mű kereskedelmi forgalomból kikerült státuszára vonatkozó vélelem megdöntésének lehetősége is fenntartható lehet [a fenti d) ii. pontban meghatározott személyi kör részére] arra az esetre, ha a forgalomba hozatalra később kerül sor. A tiltakozást, illetve a vélelem megdöntését a közös jogkezelő szervezet köteles lenne bejelenteni az SZTNH felé, és a tiltakozást, illetve a vélelem megdöntésének tényét a d) pont szerint vezetett nyilvántartás szintén tartalmazná. Megfontolandó lehet egy olyan szabály bevezetése is, hogy a tiltakozást követően az azt bejelentő jogosult köteles legyen meghatározott időn belül kereskedelmi forgalomba hozni az adott művet. Az engedélyezés menetét az alábbi szemantikus ábra szemlélteti:

Az out of commerce művek közös jogkezelése

A német megoldás átvételének további előnyei:

- nem befolyásolná az SZTNH árva mű engedélyezési gyakorlatát (a könyvkiadáshoz továbbra is csak az SZTNH adhat engedélyt);
- nem befolyásolná az árva művek kedvezményezett intézményi felhasználását (ez díjtalan szabad felhasználás maradna);
- lehetővé teszi a könyvtárak számára, hogy pl. e-kölcsönzés keretében hozzáférhető művek körét jelentősen

kiszélesítsék;

- lehetővé teszi a könyvtárak számára, hogy az Szjt. 35. §-ának (8) bekezdése alapján eddig csak a dedikált terminálok (életszerűtlen és gyakorlatban nehezen használható módon) hozzáférhetővé tett műveket könyvtárközi zárt hálózaton, vagy on-line módon is hozzáférhetővé tegyék az olvasók számára egyszerű és gyors jogosítási rendszerben.”⁶

Megállapítások

Az Országos Széchényi Könyvtár (OSZK) mint a kulturális közvagyon digitális hozzáférhetővé tételében érdekelt nemzeti intézmény, üdvözlí és támogatja a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala törekvését egy olyan jogszabályi környezet kialakítására, amely nagymértékben előremozdítaná a könyvtár alapszolgáltatásainak ellátását.

A kereskedelmi forgalomban nem kapható művek speciális közös jogkezelésének koncepciója a legtöbb ponton találkozik a nemzeti könyvtár elképzeléseivel, hozzátéve, hogy a koncepció megvalósítását támogató infrastruktúra létrehozását elképzelhetetlennek tartjuk az OSZK tevékeny szerepvállalása nélkül. Ebből kifolyólag – szakmai múltunkra és tapasztalatainkra, egyes nemzetközi gyakorlatokra, illetve jogszabályi feladatainkra hivatkozva – kezdeményezzük, hogy a nemzeti könyvtár szakmai koordinátorként irányítsa a kereskedelmi forgalomból kikerült művek nyilvántartásának felállítását és működtetését.

Az OSZK nem titkolt célja hosszabb távon egy olyan modell bevezetésének előmozdítása, amely – a norvég mintát követve (www.bokhylla.no) – a nemzeti könyvtár és a jogkezelő szoros együttműködésére építve, a lehető legteljesebb mértékben nyújt elektronikus, távoli hozzáférést a magyar írott kultúra termékeihez.

Javaslatok

Az Országos Széchényi Könyvtár az elmúlt években az SZTNH munkatársaival folytatott megbeszélések alkalmával, illetve a digitalizálás és elektronikus hozzáférés-nyújtás szerzői jogi kérdéseit körüljáró egyéb szakmai fórumokon is kifejezte, hogy támogatná az aktuális jogszabályi környezetnek a tömeges könyvtári digitalizálás szempontjából kedvező megváltoztatását, a kereskedelmi forgalomban nem kapható művek közös jogkezelésére építő francia és/vagy német modellen alapuló koncepció hazai implementálását.

Az SZTNH által véleményezésre megküldött anyag a javasolt magyar „out of commerce” (OOC) szabályozás lényeges elemei között említi a következő b) pontot: „A kedvezményezett intézmény az általa felhasználni kívánt, 1999. augusztus 31. előtt kiadott és gyűjteménye részét képező mű adatait jelentheti be az e körben a közös jogkezelési tevékenységet ellátó közös jogkezelő szervezet felé.” („Részletes koncepció...”, 35. p.)

Ezzel kapcsolatban fontos említenünk, hogy az OSZK célja és feladata, hogy – a hazai könyvtári rendszerrel együttműködésben – a teljes (hungarika) gyűjteményét digitalizálja és hozzáférhetővé tegye.

Ez okból praktikusnak véljük egy eleve minél kiterjedtebb tartalommal rendelkező OOC-nyilvántartás felállítását a jogszabályi kritériumok és lehetőségek alapján. Úgy véljük, életszerű, illetve az országos digitalizálási stratégia gondolatával összhangban van egy ilyen elképzelés, hiszen aligha várható, hogy a kedvezményezett intézmények (könyvtárak) művenként, esetleg műcsomagonként jelentsék be digitalizálási igényeiket a közös jogkezelőnek.

Az OSZK vállalná a kereskedelmi forgalomból kivont művek nyilvántartásának szakmai koordinálását.

Az alapnyilvántartás nemzeti könyvtári környezetben való létrehozása mellett szakmai érvek szólnak, de kultúrpolitikaileg is indokolt, hogy a legfőbb kedvezményezett intézmény hozza létre és tartsa fenn a kereskedelmi forgalomból kivont művek katalógusát, amit alátámasztanak az OSZK jogszabályi kötelezettségei is, úm. a 30/2014. (IV. 10.) EMMI rendelet az országos múzeum, az országos szakmúzeum, a nemzeti könyvtár, az országos szakkönyvtár és az állami egyetem könyvtárának kiemelt feladatairól:

„8. § (1) A kiemelt feladatok ellátása érdekében a nemzeti könyvtár a Kultv. 60. § (1) bekezdésében meghatározott központi szolgáltatások keretében

1. a hozzáférhetőség széles körű biztosítása és a hosszú távú megőrzés érdekében digitalizálási terv alapján digitalizálja a gyűjteményében lévő könyvtári dokumentumokat,
2. a könyvtárak országos elektronikus tartalomkezelési és elektronikus dokumentumszolgáltatási kompetenciaközpontjaként működik,
3. a könyvtári rendszerre vonatkozóan előkészíti az elektronikusan előállított és a digitalizált dokumentumok hozzáférhetővé tételére vonatkozó országos stratégiát és annak módszertani útmutatóját,
4. koordinálja a könyvtári dokumentumok digitalizálását, működteti a könyvtárak által megküldött elektronikus (digitalizált) dokumentumok nyilvántartását, gondoskodik a dokumentumok hosszú távú archiválásáról, a dokumentumokat a megküldő könyvtár által meghatározott korlátozások figyelembevételével szolgáltatja,

[...]

(2) A kiemelt feladatok ellátása érdekében a nemzeti könyvtár a Kultv. 61. § (4) bekezdése szerinti alapfeladatai keretében

[...]

b) az Országos Dokumentumellátási Rendszerhez kapcsolódva működteti az országos elektro-

nikus dokumentumküldő rendszert, amelynek keretében

- ba) szolgáltatja a szerzői jog által védett művek elektronikus változatát,
- bb) figyelembe veszi a könyvtárak által megküldött elektronikus dokumentumok szolgáltatására vonatkozó korlátozásokat, valamint
- bc) a könyvtárak helyett – megállapodás alapján – végzi az elektronikus dokumentumküldés lebonyolítását”.

Az OOC-nyilvántartás nemzeti könyvtári környezetben történő megvalósításának szakmai indoklása

Elképzelésünk szerint az adatbázis a következőket tartalmazná:

- az 1999. szeptember 1. előtt megjelent művek leírásait (kivéve azokat, amelyek szerzői jogai vonatkozásában az eljáró jogkezelő szervezet a nyilvántartás létrehozása idején az interaktív hozzáférhetővé tételre vonatkozó felhasználási szerződéssel rendelkeznek, illetve ilyen felhasználási szerződésről hiteles információval bírnak, valamint erről megfelelő tájékoztatást adnak).
- az 1999. szeptember 1. után megjelent művek esetén az OOC-művek jogkezelését vállaló szervezet adatbázisa (amennyiben ilyen a nyilvántartás létrehozásakor létezik) alapján OOC-nek minősülő művek leírásait, olyan művek leírásait tehát, amelyekről a felhasználási jog tulajdonosa egyértelműen úgy nyilatkozott, hogy nem kívánja kereskedelmi forgalomban tartani; (az Szjt 92. § értelmében nyilvánvaló, hogy adott szervezetnek a nyilvántartás létrehozása idején a reprezentativitás kritériumának teljesítéséhez elegendő megbízással szükséges rendelkeznie mind a szerzői jogosultak, mind azok részéről, akik a felhasználási szerződés alapján gyakorolják a kizárólagos engedélyezési jogokat (kiadók)).

A nyilvántartás forrásai lehetnek: az országos elektronikus dokumentumküldő rendszer, illetve a MOKKA adatbázisa, az MNB, a Magyar Books In Print, illetve az out of commerce művek közös jogkezelésével megbízott szervezet jogkezelői adatbázisa.

A nyilvántartástól elvárható volna a nemzetközi szabványoknak való megfelelés, az egyéb (hazai és nemzetközi) rendszerek közötti átjárás (interoperabilitás)

biztosítása. A rendszer ezáltal automatizált adatse-rére volna alkalmas a releváns (pl. jogkezelői, ked-vezményezett intézményi) adatbázisokkal, így el-lenőrizhetővé téve pl. az egyes művekre vonatkozó felhasználási adatokat.

Az SZTNH javaslata a könyvtári gyűjtemény részét képező mű adatairól beszél. Ezzel kapcsolatban fon-tos tapasztalatot jelent a Belső Piaci Harmonizációs Hivatal árvamű-nyilvántartásának használata. A nyil-vántartás nem csupán nem tesz különbséget a mű és egyes kifejezési, megjelenési formái között, de pl. az időszaki kiadványok cikkeit, tanulmányait is csak az illusztrációkhoz hasonlóan, beágyazott műként képes kezelni. A könyvtári katalogizálás új, nemzet-közi szabványa, az RDA (Resource Description and Access) olyan entitás-kapcsolat modellre (Functional Requirements for Bibliographic Records, FRBR)) épül, amely nagymértékben támogatja a jogkezelést (ld. 1. ábra).

FRBR magyar	jogosultság jogcíme	kapcsolódó adat		jogosult	
mű	szerző/alkotó	eredeti cím	Le deuxième sexe	Simone de Beauvoir	szerző
	közreműködő (szerk., előszó, utószó, jegyzet írója, illusztrátor)	közreműködés eredménye (szerkesztettség, előszó, utószó, illusztráció)		Tordai Zádor	jegyz.
kifejezési forma	fordító	magyar nyelvű cím	A második nem	Görög Livia Somló Vera	ford. ford.
megjelenési forma	kiadó	kiadás megjelenési adatai	Buda-pest : Gondolat, 1971	Gondolat	kiadó
példány	könyv-tár/példánytulajdonos	raktári jelzet	840 B43	SZTE Klebelsberg Könyvtár	könyv-tár

1. ábra

Az FRBR modell és a jogkezelés

Előremutató volna a könyvtárszakmában felgyülemlett tapasztalat e téren történő hasznosítása, amelyet különösen indokol, hogy a jogkezelői (és egyéb) nyilvántartások egyszersmind – lehetőség szerint automatikusan lekérdezhető – adatforrásokként is funkcionálnak (ld. árva művek azonosítása).

Úgy gondoljuk tehát, hogy a három alapvetésből, amelyre a kereskedelmi forgalomban nem kapható (out of commerce) művek speciális jogkezelésének elképzelése épül, a b) pont tartalma „*A kedvezményezett intézményi kör nagy valószínűséggel nem rendelkezik sem személyi, sem anyagi kapacitással, hogy francia mintára listát készítsen a kereskedelmi*

forgalomban nem kapható művekről, vagy akár, hogy egyedileg keresse meg az egyes szerzőket felhasználási engedély beszerzése céljából.” („Részletes koncepció...”, 33–34. p.) (részben) megkérdőjelezhető: További érvek az OSZK kiemelt szerepvállalása mellett:

1. A nemzeti könyvtárnak a fenti, jogszabályi kötelezettségeiből fakadó feladata a gondos jogosultkutatás lefolytatása a jogvédett tartal-mak digitalizálása és digitális formában történő hozzáférhetővé tétele érdekében. A jogosultku-tatás magában foglalja a kereskedelmi forga-lomban nem kapható műveknek – a tervezett jogszabályi vélelmen túlmutató – beazonosítá-sát, összhangban a 138/2014. (IV. 30.) Korm. rendeletben foglaltakkal, amennyiben ehhez a szükséges források rendelkezésre állnak. Az OSZK a jogtisztázási modelljének implemen-tálása során törekszik maximális mértékben figyelembe venni minden jogosulti csoport ér-dekeit.
2. Szlovákiában a szerzői jogról szóló törvényt (618/2003) módosító jogszabály (283 Zákonn z 12. szeptember 2014.) az ismert francia modell-hez hasonló szerepet szán a Szlovák Nemzeti Könyvtárnak. A szlovák Szjt. kiegészül egy, a kereskedelmi forgalomban nem kapható mű-vekről szóló 12c szakasszal, amelynek (1) c) pontja kimondja, hogy a kereskedelmi forga-lomban nem kapható művek nyilvánosan elér-hető listáját a Szlovák Nemzeti Könyvtár ve-zeti. A (3)–(4) pontok szólnak a művek listára való felkerülésének, míg az (5) pont a listáról való lekerülésük feltételeiről.
3. A jogalkotó számára egyszerre lehetőség és fe-lelősség, hogy az irányelv implementálásával hosszú távon gondoskodjon a digitális kultu-rális örökség megőrzésének és hozzáférhetővé tételének jogi alapjairól, illetve előmozdítsa egy, ahhoz elengedhetetlen infrastrukturális követelményrendszer létrejöttét.

Meglátásunk szerint a minden érdekelt számára meg-felelő, egyszersmind hatékony megoldás kiválasztá-sa további konzultációkat igényel, esetleg a releváns vélemények és javaslatok összehangolásának céljá-val létrejövő, az aktív szereplők számára megszó-lalási lehetőséget biztosító kerekasztal-beszélgetés formájában.*

* Az OSZK a hivatalos véleményét és javaslatait az SZTNH átültetési koncepciójáról a fentiekben közölt felvetések szellemé-ben fogalmazta meg a Hivatal számára..

Jegyzetek

1. A francia modellről bővebben: DANCS Szabolcs: „A digitális felvilágosodás felé”: az ARROW program és az OSZK – digitalizálás, szerzői jog, innovatív megoldások = Könyvtári Figyelő, 59. 2013. 3. sz. 465–484. p. <http://ki.oszk.hu/kf/2013/09> (2015. augusztus 17.)
2. A norvég modell a jogvédett digitális tartalmak IP-alapú szolgáltatására vállalkozik. 2000 előtt megjelent könyveket tesznek elérhetővé online olvasásra (kiegészítve értékesítési és kölcsönzési információkkal). A megoldást a kiterjesztett kollektív engedélyezés jelenti, az állam az elérhetővé tett oldalszámok alapján megállapított jogdíjat fizeti ki (0,33 NOK ≈ 12 HUF/oldal/év). A Norvég Nemzeti Könyvtár által fenntartott szolgáltatás neve: Bokhylla.no (jelentése: A Könyvespolc).
3. Code de la propriété Intellectuelle L134-1 – L134-9 szakasz. Az árva művek egyes megengedett felhasználási módjairól szóló 2012/28/EU irányelv átültetésével együtt 2014. október 29-ével Szlovákia is a francia modellhez hasonló módon kezeli a kereskedelmi forgalomból kikerült művek felhasználásának engedélyezését (2014. szeptember 12-i 283/2014. törvény).
4. Az írói művek kiadásáról szóló 98/1951. (IV. 21.) MT rendelet.
5. A kiadói szerződések feltételeiről és a szerzői díjakról szóló 1/1970. (III. 20.) MM rendelet módosításáról szóló 19/1996. (XII.26.) MKM rendelet.
6. Ez nem lenne ellentétes az INFOSOC irányelv szerinti szabad felhasználási esetkörrel, hiszen a közös jogkezelő engedélyzné a többszörözési (szkenelés) és nyilvánosságához közvetítési (on-demand) jogokat.

Beérkezett: 2015. szeptember 7.

Szemantikus weben is elérhetők a Szépművészeti Múzeum műtárgyai

A Szépművészeti Múzeum – a magyar múzeumok közül elsőként – közzétette leíró adatait a szemantikus weben (ld. <https://www.facebook.com/aliadaproject/posts/711656122303031>). A múzeum a weblapok korából átlépett az összekapcsolt adatok korába, és olyan híres múzeumok és könyvtárak nyomdokaiba lépett, mint a British Museum, a Smithsonian Museum vagy a Yale Center for British Art, illetve az Országos Széchényi Könyvtár.

A publikált dokumentumokról (négyezer műtárgyról) a metaadatok a Datahubon is (<http://datahub.io/dataset/data-szepmuveszeti-hu>) elérhetők. Mivel a közzététele megfelelt a legmagasabb publikálási elvárásoknak, ezért a múzeum a közeljövőben megjelenik a híres „LOD cloud” diagrammon is. A webes közzététele az ALIADA nyílt forráskódú szoftver tette lehetővé, mely alkalmas a könyvtári adatok automatikus publikálására is (a szoftver elérhetősége: <https://github.com/ALIADA>).

Az adathalmaz leírása a Szépművészeti Múzeum weboldalán is olvasható. A múzeum által használt ontológia: <http://data.szepmuveszeti.hu/def/collections>. A szemantikus webre feltett állításokról ld. <http://data.szeopmuveszeti.hu/doc/collections/museum>.

A Szépművészeti Múzeummal az ALIADA projekt Facebook és a LinkedIn oldalán (<https://www.facebook.com/aliadaproject> és <https://www.linkedin.com/company/aliada-projekt>) vehető fel a kapcsolat.

További részleteket a projektről és a megvalósításáról a Könyvtári Figyelő előző számában olvashatnak (Horváth Ádám: Gondolatok a szemantikus webről és egyben az ALIADA szoftverről = Könyvtári Figyelő, 61. évf. 2015. 3. sz. 319–326. p.).

(Katalist, 2015. október 28. Horváth Ádám tájékoztatása és a Szépművészeti Múzeum honlapja alapján)